

Дієслова I і II дієвідміни Букви **е, и** в
особових закінченнях дієслів I і II
дієвідміни.

Дієвідмінювання дієслів теперішнього й
майбутнього часу

Займенники, що вказують на особу дієслів

ОСОБА	Займенники, що вказують на особу	
	однина	множина
I	я	ми
II	ти	ви
III	він, вона, воно	вони

До дієслів 1-ої особи однини запишіть форму інфінітива.

Їжджу, куплю, допоможу, вимащу, витешу,
здобуваю, плачу, відішлю, стрибну, веду, висію,
висіваю, посаджу, скажу, беру.

Поставте у II особі однини й множини дієслова.

Ходити, бачити, нести, хотіти.

Який голосний ви чуєте в особовому закінченні (е чи и)?

Чи пам'ятаєте ви спосіб перевірки ненаголошених голосних в особових закінченнях дієслів? Чи можна їх перевірити наголосом?

ДІЄВІДМІНИ (З ОС. МНОЖИНИ ТЕПЕР. ЧАСУ)

-УТЬ; -ЮТЬ

I дієвідміна

-е (-є)

-еш; -єш; -ете; -єте;

-емо; -ємо

-АТЬ; -ЯТЬ

II дієвідміна

-и (-ї)

-иш; -їш; -ить; -їть;

-ите; -їте

При визначенні дієвідміни можна орієнтуватися і на інфінітив.

I ДІЄВІДМІНА

- дієслова з односкладовою основою, що закінчується на ГОЛОСНИЙ: *бити* — *б'ють*; *жати* — *жнуть*, **АЛЕ** *сплять*, *вчать*;
- з суфіксами -ува (-юва), -ну-: *малювати* — *малюють*;
- з основами на -оро-; -оло- *полоти* — *полють*;
- з основами на приголосний: *пекти* — *печуть*, **АЛЕ** *бігти* — *біжать*;
- слова *ревіти*, *іржати*, *хотіти*.

II ДІЄВІДМІНА

- Неозначена форма дієслова, яка перед суфіксом **ти** має **-и-**, **-і-**; **-ї-**, що випадають в особових формах: *любити* — *люблю*;
- неозначена форма дієслова, яка перед суфіксом **ти** має **-а-** після шиплячого та **й**, який не зберігається в особових формах: *кричати* — *кричить*;
- слова *бігти*, *спати*, *вчити*.

Вибіркова робота

Прочитайте зразки усної народної творчості. Випишіть ті, у яких дієслова вживаються у формі теперішнього або майбутнього часу. Визначте дієвідміну дієслів, виділіть закінчення.

- 1) Усякий зшиє, та не всякий викроїть.
- 2) Гарно того вчити, хто хоче все знати.
- 3) Дерево за плодами, а людина - за ділами пізнаються.
- 4) Діло майстра величає.
- 5) Доки не впрієш, доти не вмітимеш.
- 6) Знатимеш ремесло - годуватиме воно.

Розподільний диктант

I дієвідміна

II дієвідміна

Волочити, волокати, свистіти, свистати, рости, ростити, лізти, лазити, білити, біліти, стукати, стукотіти, хропіти, хропти, їздити, слатися, стелитися, гуркотіти, гуркотати, везти, возити, полоти, нести, носити, краяти, кроїти, стерегти, сторожити, колихати, чистити.

Лексико-фразеологічна п'ятихвилинка

Розтлумачте подані фразеологічні звороти. Визначте дієвідміну дієслів-тлумачень. Доберіть до них, якщо це можливо, синоніми.

- 1) За холодну воду не братися.
- 2) Варити воду.
- 3) Прикусити язик.
- 4) Міняти шило на швайку.
- 5) Чесати язика.
- 6) Язик держати за зубами.
- 7) Як після маку.
- 8) Моркву скребти.
- 9) З торбою пустити.

ПРОДОВЖЕННЯ

ДОВІДКА

1) **За холодну воду не братися** — ледарювати (дармувати, лінуватися).

2) **Варити воду** — вередувати (капризувати, вигадувати, перебирати, коверзувати, марудити).

3) **Прикусити язик** — мовчати (німувати, замовчувати, помовчувати, помовкувати).

4) **Міняти шило на швайку** — робити щось без

5) **Чесати язика** — говорити пусте (казати, промовляти, проказувати, балакати, мовити, мовляти).

6) **Язик держати за зубами** — мовчати.

ПРОДОВЖЕННЯ

6) Язик держати за зубами — мовчати.

7) Як після маку — спати добре.

8) Моркву скребти — сварити.

9) З торбою пустити — розорити.

Правопис дієслівних форм теперішнього часу

У теперішньому часі закінчення дієслів у кожній із особово-числових форм залежать від дієвідміни.

Особа	I дієвідміна		II дієвідміна	
	Одн.	Мн.	Одн.	Мн.
1	-у (-ю)	-емо (-ємо)	-у (-ю)	-имо (-їмо)
2	-еш (-єш)	-ете (-єте)	-иш (-їш)	-ите (-їте)
3	-е (-є)	-уть (-ють)	-ить (-їть)	-ать (-ять)

Творче моделювання

Від поданих дієслів утворити особові форми теперішнього часу.

ЗРАЗОК. Малювати — малюю, малюєш, малює, малюємо, малюєте, малюють.

Тесати, розповідати, готувати, плести, творити.

Дослідження-зіставлення

Визначте дієвідміну поданих дієслів. Утворіть форму 1-ї і 2-ї особи однини теперішнього часу. Підкресліть букви, що позначають звуки, які чергуються.

Стерегти, дихати, просити, крутити, мостити, пекти, їздити, топити, ловити, любити, графіти.

Визначте особливості чергування приголосних звуків у дієсловах I і II дієвідмін.

Чергування приголосних за дієвідмінювання

Під час дієвідмінювання дієслів у теперішньому та в майбутньому часі в кінці основи відбувається чергування приголосних Г-Ж,К-Ч, Х-Ш, З-Ж,С-Ш, Т-Ч, СК-Щ, СТ-Щ:

а) у всіх особових формах теперішнього або майбутнього часу I дієвідміни:

Особа	Особові форми дієслів I дієвідміни			
	гуркотати		тесати	
	Одн.	Мн.	Одн.	Мн.
1	гуркочу	гуркочемо	тешу	тешемо
2	гуркочеш	гуркочете	тешеш	тешете
3	гуркоче	гуркочуть	теше	тешуть

Чергування приголосних за дієвідмінювання

Під час дієвідмінювання дієслів у теперішньому та в майбутньому часі (проста форма) у кінці основи відбувається чергування приголосних *с-ш, з-ж, т-ч, д-дж, ст-ц, зд-ждж*:

а) у дієсловах II дієвідміни чергування відбувається тільки в 1 особі одн.:

Особа	Особові форми дієслів II дієвідміни			
	просити		їздити	
	Одн.	Мн.	Одн.	Мн.
1	прошу	просимо	їжджу	їздимо
2	просиш	просите	їздиш	їздите
3	просить	просять	їздить	їздять

Увага! У дієслові бігти чергування *г - ж* відбувається в усіх особах: біжу, біжиш, біжить, біжимо, біжите, біжать.

Дієвідмінювання дієслів, що не належать до жодної дієвідміни

Дієслово *їсти* в теперішньому часі, дієслова *дати* та з кінцівкою *-вісти* (типу *відповісти*, *переповісти*, *доповісти*) у простому майбутньому часі мають такі форми

Особа	ОСОБОВІ ФОРМИ					
	їсти		дати		-вісти	
	Одн.	Мн.	Одн.	Мн.	Одн.	Мн.
1	їм	їмо	дам	дамо	-вім	-вімо
2	їси	їсте	даси	дасте	-віси	-вісте
3	їсть	їдять	дасть	дадуть	-вість	-відять

Коментований диктант

У поданих формах 2 особи однини теперішнього часу на місці крапок поставте пропущені літери, прокоментуйте написання особових закінчень.

Балоту..шся, допомага..ш, економ..ш, кро..ш, кра..ш, сохн..ш, кол..ш, суш..ш, колиш..ш, сипл..ш, мрі..ш, отримув..ш, утримув..ш, ненавид..ш, бач..ш, святку..ш, позича..ш, сторож..ш, стел..ш, в'ян..ш, сипл..ш, мел..ш, хил..шся, струж..ш, борон..ш, важ..ш, терп..ш, пал..ш, рад..ш.

Творчий диктант

Утворіть дієслова 2-ї особи однини й множини теперішнього часу.

Помічати, пишатися, зберегти, наслідувати, перемагати.

Вибіркова робота

Продовжте зміст прислів'їв і приказок, дібравши їх продовження з довідки. Замість крапок поставте пропущені голосні е, и. Поясніть свій вибір за допомогою правил.

- 1) Як дбат..м..м,
- 2) Тим прихильнішою буде тобі земля,
- 3) Яким плугом ор..т.., ...
- 4) Бит..м..мо того,
- 5) Будуватим..мо —

ДОВІДКА: чим нижче уклон..шся; таким і жать буд..те; хто не пильнує свого; так і мат..м..м; велику мороку мат..м..мо.

Коментований диктант

Спишіть текст. Вставте пропущені букви. Поясніть правопис.

Як добре мандрувати літом Україною!
Проїжджа...мо її шляхами й розкрива..мо перед собою все нові й нові обрії. Вони ман..ть і клич..ть. Теплий вітер лоскоче лице. І біж..мо ми до степових криниць попити холодної води.

Їд..мо тобою, земле моя, і в серці зріє пісня (За І. Цюпою).

Підкресліть усі члени речення в останньому реченні, прокоментуйте розділові знаки.

Орфографічна хвилинка

Спишіть прислів'я, вставляючи пропущені букви.
Зробіть звуковий запис виділених дієслів. Декілька прислів'їв запам'ятайте.

1) Все м..нет..ся, одна правда 2) Усе теє пр..
годит..ся, що на полі 3) Раз оп..чеш..ся — другий
... . 4) Не плюй в кр..ницю, **знадобит..ся** води 5)
На чужому коні не **наїздиш..ся**, на чужому добрі не
... . 6) З добрим поживеш..— добре й переймеш.., з
лихим зійдеш..ся — і свого

ДОВІДКА: позбуд..шся, остан..ться, корін..ься, нап..
ться, остереж..шся, забагаті..ш.

Четверте зайве

Прочитайте рядки дієслів. Визначте їх дієвідміну.
Знайдіть зайві слова.

1. Казати, затримувати, дихати, дивитися.
2. Збиратися, розходитися, молотити, учити.
3. Зробити, літати, сіяти, зникати.

Прочитайте рядки дієслів. Знайдіть помилки.

1. Мовчете, лежите, кажеш, сваришся.
2. Мрієте, аплодуєте, ловете, чистите.
3. Лежиш, мовчиш, славеш, багрієте.
4. Пишите, робите, читаєш, працюємо.

Установіть відповідність

1) хоч ...	
2) біж ...	А -ять
3) кле ...	Б- ать
4) біга...	В -уть
5) силл ...	Г -ють
6) диш...	
7) лет ...	

КЛЮЧ: 1 — В, 2 — Б, 3 — А, 4 — Г, 5 — Г, 6 — В, 7 — А.

«Дієслівний квадрат»

-оро- -оло-	
I дієвідміна	II дієвідміна
-уть-	-ать-
-ють-	-ять-
-е-	-и-
-є-	-ї-

Сумніваєшся, як писати дієслово **просити** у формі III особи множини теперішнього часу – вони *просЯть* чи *просЮть*?

Ставиш дієслово **просити** у формі II особи однини теперішнього часу – ти *просИш* (сумнівів нема)

Над И написано –ать-, -ять-, отже, **ПРОСЯТЬ**

«Дієслівний квадрат»

-оро- -оло-		Сумніваєшся, як писати дієслово борються чи боряться?
I дієвідміна	II дієвідміна	
-уть-	-ать-	
-ють-	-ять-	Ставиш дієслово у початковій формі- БОРОТИСЯ.
-е-	-и-	
-є-	-ї-	

У середині слова БОРОТИСЯ є буквосполука **-оро-**.

Отже, пишемо бор**ЮТЬ**ся.